

Justyna KĘDRA¹
Marek SOBOLEWSKI²

POSTAWY MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO WOBEC GLOBALNEGO KRYZYSU GOSPODARCZEGO

W artykule przedstawiono wyniki badania opinii publicznej, dotyczącego wpływu kryzysu finansowego na jakość życia mieszkańców woj. podkarpackiego. Dane zebrane w wyniku przeprowadzonego badania poddano szczegółowej analizie statystycznej z wykorzystaniem metod statystyki opisowej i wnioskowania statystycznego. Na podstawie uzyskanych wyników stwierdzono, iż kryzys finansowy dotknął osobiście co drugiego respondenta, przy czym znajdowało to odzwierciedlenie przede wszystkim we wzroście kosztów utrzymania i zmniejszeniu dochodów.

1. WPROWADZENIE

Kryzys finansowy, początkowo kojarzony głównie z gospodarką amerykańską, stanowi najpoważniejsze od wielu lat załamanie gospodarki światowej. Doprowadził już do załamania się rynków kapitałowych, częściowego paraliżu światowego systemu finansowego, a także do głębokiej recesji. Stanowi on ogromne wyzwanie również dla polskiej gospodarki. Z uwagi na silne związki łączące naszą gospodarkę z globalnym rynkiem, światowe zawirowania przekładają się bezpośrednio na tempo naszego wzrostu gospodarczego. Negatywne zmiany widoczne m.in. w sferze produkcji przemysłowej, wielkości inwestycji i konsumpcji oraz rynku pracy wpływają na sytuację polskich przedsiębiorstw, pośrednio zaś na sferę społeczną^{3,4}.

Należy wspomnieć, że ogólnoswiatowy kryzys finansowy nie wpłynął jeszcze w znaczący sposób na sytuację makroekonomiczną Polski. Na rys. 1 przedstawiono dla przykładu sytuację na rynku pracy w państwach Unii Europejskiej w roku 2008 i w połowie roku 2010 – wzrost stopy bezrobocia w Polsce jest ciągle bardzo niewielki w porównaniu do Litwy, Łotwy, Estonii, Hiszpanii czy Irlandii. Tym ważniejsze wydaje się prowadzenie badań ankietowych, które pozwalają ocenić, czy korzystna sytuacja makroekonomiczna znajduje swoje odbicie w poziomie życia Polaków.

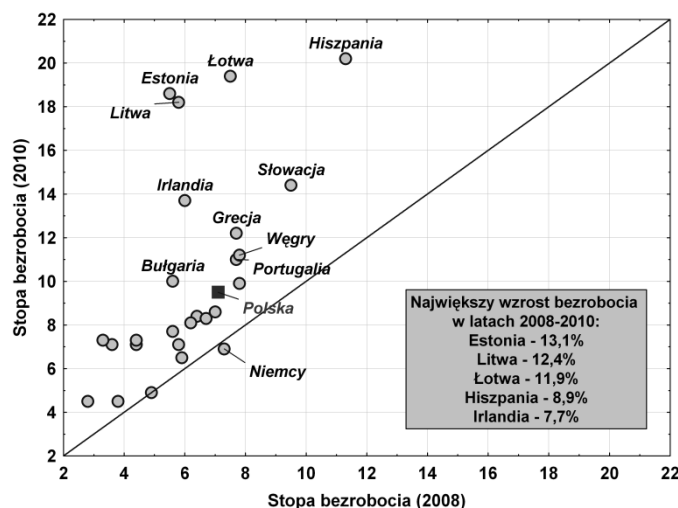
¹ Mgr Justyna Kędra, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnobrzegu.

² Dr Marek Sobolewski, Katedra Metod Ilościowych, Wydział Zarządzania, Politechnika Rzeszowska.

³ W. Nawrot, *Globalny kryzys finansowy XXI wieku*, CeDeWu 2009.

⁴ R. Szul, *Crisis, the world political and economic system and economic theories* [w:] Kitowski J. (red.), *Countries of Central and Eastern Europe versus global economic crisis*, Geopolitical Studies vol.15, Warszawa 2009.

Rys. 1. Wpływ kryzysu finansowego na zmiany poziomu bezrobocia w państwach Unii Europejskiej w latach 2008-2010 (dane z czerwca 2010 r.)

Źródło: opracowanie własne

2. METODOLOGIA BADANIA

Artykuł został przygotowany na podstawie badań empirycznych przeprowadzonych w miesiącu czerwcu 2009 roku. Badania oparto na elektronicznej wersji kwestionariusza ankiety rozproszanej wśród studentów Wyższej Szkoły Prawa i Administracji w Przemyśle. Otrzymano zwrot 452 ankiet, tj. około 91%. Do liczby tej nie wliczono ankiet dostarczonych w formie jawnej, zamiast anonimowej, i z tego powodu odrzuconych. Taka wielkość próby pozwala na oszacowanie częstości występowania poszczególnych poglądów i postaw w populacji docelowej z dokładnością ok. $\pm 4,5\%$ (przy poziomie ufności wynoszącym 95%)⁵.

Kwestionariusz zawierał pytania dotyczące postrzegania kryzysu gospodarczego (w aspekcie odczuwanych i przewidywanych konsekwencji tego zjawiska), działań podejmowanych w celu obrony przed kryzysem oraz oddziaływania kryzysu gospodarczego na polską gospodarkę. W metryczce pytano o pięć cech respondentów: płeć, wiek, miejsce zamieszkania, źródło utrzymania i ocenę własnej sytuacji materialnej.

Analiza statystyczna była prowadzona zarówno w obrębie całej zbiorowości, jak również z podziałem na grupy względem płci lub wieku respondentów.

Do oceny wpływu wybranych czynników społeczno-ekonomicznych na postrzeganie skutków kryzysu gospodarczego zastosowano test niezależności chi-kwadrat. Testy statystyczne służą do oceny, czy zależności zaobserwowane w próbie są efektem ogólniejszej prawidłowości panującej w całej populacji, czy tylko przypadkowym rezultatem. Decyzję o odrzuceniu hipotezy zerowej, która w teście chi-kwadrat, oznacza niezależność pomiędzy dwiema cechami, podejmowano na podstawie wartości prawdopodobieństwa testowego p . Przyjęto przy tym następujące reguły:

⁵ A.D. Aczel, *Statystyka w zarządzaniu*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 307.

- gdy $p < 0,05$ mówimy o statystycznie istotnej zależności (*);
- $p < 0,01$ to wysoce istotna zależność (**);
- $p < 0,001$ to bardzo wysoce istotna statystycznie zależność (***)

Test niezależności chi-kwadrat jest najpopularniejszym testem statystycznym służącym do badania zależności między dwiema cechami zmierzonymi na skali nominalnej. W teście tym stawiana jest hipoteza zerowa, że wystąpienie wariantu jednej cechy nie zależy od wartości przyjętej dla drugiej cechy (cechy są niezależne). Niskie wartości prawdopodobieństwa testowego p pozwalają hipotezę tę odrzucić i wnioskować o istnieniu zależności w całej populacji pomiędzy dwiema rozważanymi cechami⁶.

3. CHARAKTERYSTYKA BADANEJ ZBIOROWOŚCI

W badanej zbiorowości dominowały kobiety, które stanowiły dwie trzecie ogółu respondentów. Najliczniejszą grupą wiekową byli ankietowani między 18 a 24 rokiem życia (tab. 1). Co piąty badany należał do przedziału wiekowego 25-29 lat. Trzecią pod względem liczności grupą wiekową byli respondenci w wieku 30-34 lat (19%), a co ósmy uczestnik badania miał więcej niż 40 lat. Najmniej liczną grupę uczestników badania stanowiły osoby w wieku 35-39 lat (8%).

Tabela 1. Wiek ankietowanych osób

Wiek	Liczność	Procent
18-24 lata	180	39,8
25-29 lat	93	20,6
30-34 lata	84	18,6
35-39 lat	37	8,2
powyżej 40 lat	58	12,8
Ogółem	452	100

Źródło: opracowanie własne

Zdecydowaną większość respondentów stanowili mieszkańcy wsi (tab. 2). Niemal co czwarty był mieszkańcem małego miasta (do 50 tys. mieszkańców), a jedynie co dziewiąty dużego miasta (powyżej 100 tys. mieszkańców).

Tabela 2. Miejsce zamieszkania respondentów

Miejsce zamieszkania	Liczność	Procent
wieś	199	44,0
małe miasto	121	26,8
średnie miasto	79	17,5
duże miasto	53	11,7
Ogółem	452	100

Źródło: opracowanie własne

Podstawowa część badanych osób osiągała stałe dochody (tab. 3). Blisko jedna czwarta respondentów przyznawała, że ich główne źródło utrzymania stanowiły nieregularne dochody (np. praca sezonowa, umowa zlecenie). Stosunkowo nieliczna była grupa ankietowanych, którzy nie uzyskiwali żadnych dochodów oraz otrzymywali świadczenia (np.

⁶ *Ibidem*, s. 757-766.

renta). Dla celów analitycznych zdecydowano o połączeniu dwóch ostatnich, najmniej licznych grup respondentów, w jedną.

Tabela 3. Źródło utrzymania ankietowanych osób

Główne źródło utrzymania	Liczność	Procent
stałe dochody	267	59,1
nieregularne dochody	120	26,5
świadczenia	10	2,2
brak dochodów	55	12,2
Ogółem	452	100

Źródło: opracowanie własne

Ponad połowa badanych określiła własną sytuację materialną jako średnią (tab. 4). Co trzeci respondent zadeklarował, że powodzi mu się raczej dobrze lub dobrze. Jedynie co dziesiąty ocenił swoją sytuację materialną jako raczej złą lub bardzo złą.

Tabela 4. Samoocena sytuacji materialnej przez ankietowanych

Wyszczególnienie	Liczność	Procent
powodzi mi się bardzo dobrze	16	3,5
powodzi mi się raczej dobrze	136	30,1
powodzi mi się średnio	254	56,2
powodzi mi się raczej źle	37	8,2
powodzi mi się bardzo źle	9	2,0
Ogółem	452	100

Źródło: opracowanie własne

4. WPŁYW KRYZYSU NA WARUNKI ŻYCIA ANKIETOWANYCH OSÓB

Wysoki odsetek ankietowanych wyraził opinię, że kryzys gospodarczy ma lub będzie miał negatywny wpływ na sytuację ich rodzin (rys. 2). Blisko 30% badanych przyznało, że kryzys gospodarczy już wywarł negatywny wpływ na ich rodzinę, a niemal co trzeci respondent spodziewa się tego w przyszłości. Jedynie co ósmy stwierdził, że kryzys nie będzie miał negatywnego wpływu na sytuację jego rodziny.

Powyższe spostrzeżenia dotyczące mieszkańców Podkarpacia potwierdzają trend zauważalny w opiniach mieszkańców całego kraju, spośród których 23% przyznało się do negatywnego wpływu kryzysu na ich sytuację rodziny. Zaś 48% z nich przyznało, że spodziewa się takiego wpływu w przyszłości^{7,8}.

⁷ J. Kędra, *Attitudes towards global economic crisis on example of selected inhabitants of Podkarpacie* [w:] Kitowski J. (red.), *Countries of Central and Eastern Europe versus global economic crisis*, Geopolitical Studies vol. 15, Warszawa 2009.

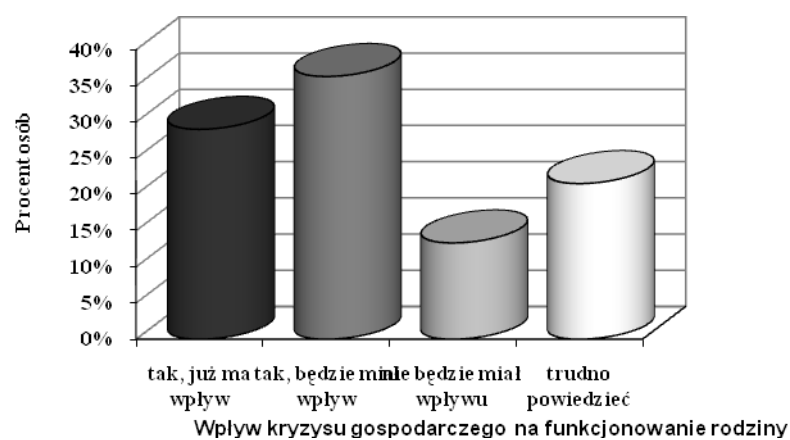
⁸ *Skutki kryzysu – opinie Polaków, Czechów, Węgrów i Słowaków*, Centrum Badań Opinii Społecznej, Warszawa 2009.

Tabela 5. Płeć a postrzeganie negatywnego wpływu kryzysu na życie rodziny respondenta

Płeć	Czy rodzina odczuwa skutki kryzysu ($p = 0,0035^{**}$)		
	tak	nie	trudno powiedzieć
kobieta	170 (57%)	41 (14%)	87 (29%)
mężczyzna	74 (48%)	41 (27%)	39 (25%)
Razem	244	82	126

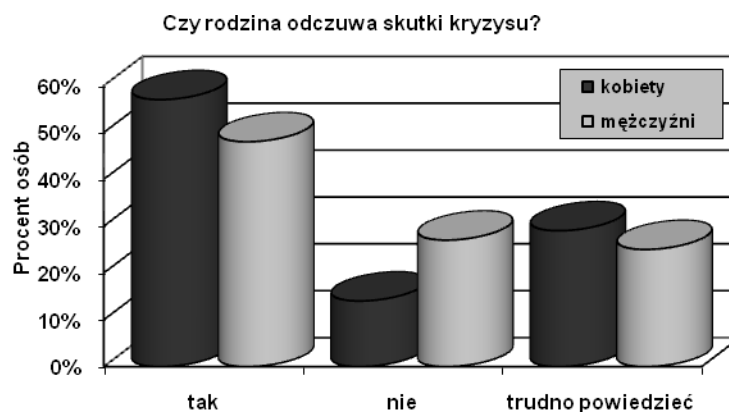
Źródło: opracowanie własne

Rys. 2. Opinia respondentów na temat aktualnego i potencjalnego wpływu kryzysu gospodarczego na funkcjonowanie ich rodzin

Źródło: opracowanie własne

Rys. 3. Odczuwanie przez rodzinę kryzysu finansowego w opinii kobiet i mężczyzn

Źródło: opracowanie własne

W rozkładzie odpowiedzi na pytanie o negatywny wpływ kryzysu na sytuację rodzin (tab. 5) widoczny był większy pesymizm kobiet. Blisko 60% kobiet uznało, że kryzys gospodarczy już wpływa na jakość życia ich rodzin. W przypadku mężczyzn było to nieco mniej niż 50% udzielanych odpowiedzi. Co siódma kobieta wyrażała zdanie, że kryzys nie dotknął jej rodziny w żaden sposób, podczas gdy wśród mężczyzn zdanie takie miała ponad jedna czwarta ankietowanych. Różnica pomiędzy poglądami obu płci była statystycznie, czyli zróżnicowanie poglądów kobiet i mężczyzn występowało także w całej populacji.

Najczęściej odczuwanym przez respondentów skutkiem kryzysu gospodarczego był wzrost kosztów utrzymania (rys. 4). Drugim pod względem częstości wskazywania następstwem było ograniczenie możliwości zarobkowania i związany z tym spadek dochodów. Blisko co szósty respondent doświadczył problemów ze spłatą zobowiązań finansowych. Co ósmy ankietowany mówił o stracie pracy w wyniku kryzysu oraz spadku wartości majątku (np. akcji). Stosunkowo nieliczna była grupa osób, którym cofnięto już podjętą decyzję kredytową lub odmówiono przyznania kredytu.

Skutkiem kryzysu gospodarczego najczęściej odczuwanym przez uczestników badania, niezależnie od miejsca zamieszkania, był wzrost kosztów utrzymania. Najsilniej odczuli go ankietowani mieszkańcy wsi (80%), najmniej dotkliwy okazał się on dla mieszkańców dużych miast (64%). Respondenci zamieszkujący średnie miasta częściej niż inne grupy akcentowali zjawiska ograniczenia dochodów (51%), utraty pracy (15%), a także odmownej decyzji w sprawie udzielenia kredytu (6%). Z kolei najczęściej wskazywanymi skutkami kryzysu gospodarczego przez mieszkańców dużych miast były kłopoty ze spłatą zobowiązań finansowych (30%) oraz obniżenie wartości posiadanego majątku (19%).

Rys. 4. Skutki kryzysu gospodarczego odczuwane przez respondentów

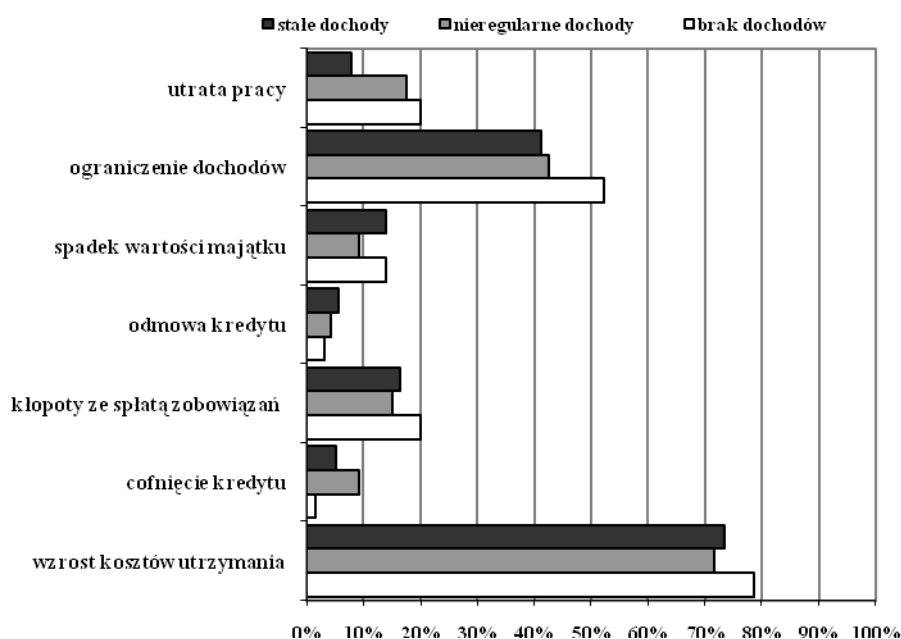

Źródło: opracowanie własne

Ankietowani osiągający stałe dochody (rys. 5) wśród skutków kryzysu gospodarczego najczęściej wskazywali wzrost kosztów utrzymania (73%), ograniczenie dochodów (41%), kłopoty ze spłatą zobowiązań finansowych (17%) oraz spadek wartości majątku (14%). Stosunkowo rzadko akcentowali utratę pracy (8%), odmowną decyzję kredytową (6%) czy cofnięcie przez bank decyzji o przyznaniu kredytu (5%).

Wśród uczestników badania uzyskujących nieregularne dochody najczęściej odczuwanymi skutkami kryzysu były wzrost kosztów utrzymania (72%) oraz ograniczenie dochodów (42%). Blisko co szósty ankietowany dotknięty został utratą pracy. Zbliżony odsetek badanych doświadczył kłopotów ze spłatą zaciągniętych zobowiązań finansowych.

Rys. 5. Występowanie skutków kryzysu gospodarczego w rodzinach ankietowanych osób w zależności od źródła dochodów

Źródło: opracowanie własne

Respondenci nieuzyskujący dochodów częściej niż pozostali wskazywali wzrost kosztów utrzymania (78%) oraz ograniczenie dochodów (52%). Co piąty badany doświadczył utraty pracy, a także miał problemy ze spłatą zobowiązań finansowych.

W obecnej sytuacji najczęściej deklarowaną strategią zabezpieczającą przed skutkami kryzysu jest ograniczenie wydatków (rys. 6). Rezygnację z zakupów wymagających poniesienia wysokich wydatków deklarowało 60% respondentów. Co trzeci badany zrezygnował z wzięcia kredytu obawiając się, że nie będzie mógł go spłacić w przyszłości. Z kolei co piąty zdecydował się na zakup produktów, których ceny mogą wzrosnąć. Znikomy odsetek uczestników badania podjął decyzję o wycofaniu pieniędzy z ryzykownych inwestycji oraz wycofaniu pieniędzy z banku.

Największe zróżnicowanie w obrębie podejmowanych przez ankietowanych strategii obronnych zaznaczyło się w kwestii rezygnacji z ryzykownych inwestycji (tab. 6). Na konieczność podjęcia takich kroków wskazywało 8% ankietowanych uzyskujących stałe dochody i co szósty badany nieuzyskujący dochodów. Znamienne różnice w odpowiedziach respondentów pojawiły się także w przypadku wycofania pieniędzy z banku, a także rezygnacji z zakupu droższych produktów.

Rys. 6. Działania podejmowane w celu zneutralizowania skutków kryzysu

Źródło: opracowanie własne

Tabela 6. Poziom dochodów a działania podejmowane przez ankietowanego i jego rodzinę na skutek informacji o kryzysie gospodarczym

Sposoby ograniczania skutków kryzysu	Poziom dochodów respondentów		
	Stale dochody	Nieregularne dochody	Brak dochodów
wycofanie pieniędzy z banku	6%	10%	12%
rezygnacja z ryzykownych inwestycji...	8%	4%	17%
i z zakupu droższych produktów	18%	18%	29%
rezygnacja z kredytu	29%	32%	34%
rezygnacja z kosztownych zakupów	61%	57%	63%

Źródło: opracowanie własne

Niemal wszyscy uczestnicy badania wyrazili obawę, że kryzys gospodarczy będzie miał negatywny wpływ na gospodarkę Polski (rys. 7) – 43% badanych stwierdziło, że jest to kwestia przyszłości, natomiast 47% oceniło, iż ujemne skutki kryzysu są już teraz widoczne w polskiej gospodarce. Śladowy odsetek respondentów uznał, że kryzys gospodarczy nie wywrze negatywnego wpływu na krajową gospodarkę.

Powyższe wyniki również potwierdzają trend charakterystyczny dla mieszkańców całej Polski^{9, 10}, wśród których blisko 60% dostrzegło już negatywny wpływ kryzysu na krajową gospodarkę.

Ostatnią poruszaną w opracowaniu kwestią, jest akceptacja przez osoby aktualnie pracujące, pogorszenia warunków pracy w celu ratowania swojego zakładu pracy, przeżywającego obiektywne trudności wskutek złej koniunktury gospodarczej (rys. 8). Rozkład odpowiedzi na to pytanie przedstawiono w podziale względem płci, która okazała się czynnikiem znacząco wpływającym na poglądy ankietowanych.

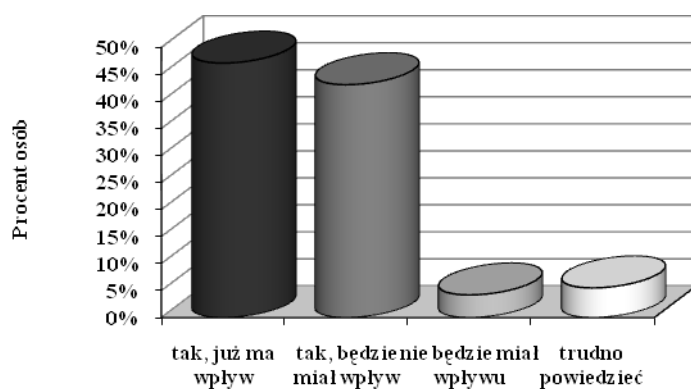
⁹ *Skutki kryzysu – opinie Polaków, Czechów, Węgrów i Słowaków*, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2009.

¹⁰ *Zaufanie do banków na początku kryzysu finansowego*, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2009.

Prawie dwie trzecie kobiet i dokładnie połowa mężczyzn zgodziłaby się na pogorszenie warunków pracy, gdyby miało to pomóc w ratowaniu firmy, w której są zatrudnieni. Odpowiedzi zdecydowanie negatywnej udzielił co czwarty mężczyzna, a jedynie co dziesiąta kobieta. Poglądy kobiet i mężczyzn na ten temat są zróżnicowane w sposób istotny statystycznie (wynik testu niezależności chi-kwadrat: $p = 0,0005^{***}$), co pozwala uogólnić wnioski na całą badaną populację.

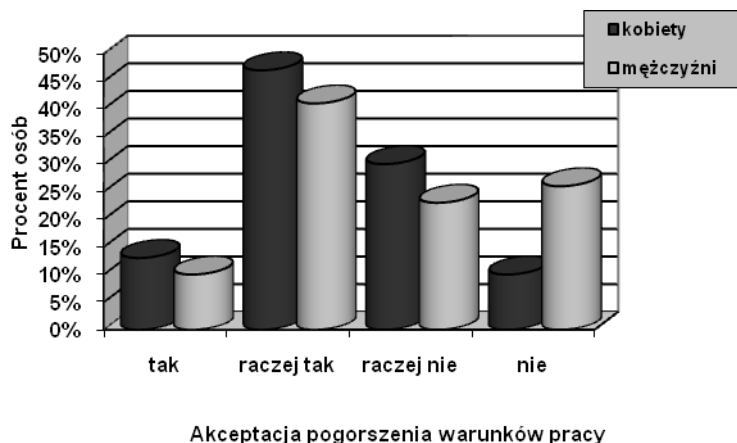
Rys. 7 Rozkład odpowiedzi na pytanie o negatywny wpływ kryzysu finansowego na sytuację polskiej gospodarki

Czy kryzys ma wpływ na polską gospodarkę?

Źródło: opracowanie własne

Rys. 8. Dobrowolna akceptacja pogorszenia warunków pracy a płeć respondenta

Źródło: opracowanie własne

PODSUMOWANIE

Przeprowadzone badania empiryczne pozwalają sformułować wniosek, że w świadomości badanych mieszkańców woj. podkarpackiego utrwaliło się przekonanie o trwającym globalnym kryzysie gospodarczym oraz zagrożeniach z nim związanych. Konsekwencje kryzysu, zarówno te odczuwane, jak i przewidywane, nabrały wymiaru realnego. Ponad połowa osób została już dotknięta skutkami kryzysu, spośród których najczęściej wskazywanymi w odpowiedziach były wzrost kosztów utrzymania i ograniczenie dochodów. Wśród strategii przeciwdziałania następstwom obecnej sytuacji gospodarczej najczęściej podejmowanym działaniem była rezygnacja z zakupów wymagających poniesienia znaczących wydatków, a także rezygnacja z kredytu. Należy zwrócić uwagę, że tendencje zauważalne wśród mieszkańców Podkarpacia znajdują potwierdzenie w opiniach mieszkańców całego kraju. Wydaje się, że świadomość zaistnienia kryzysu finansowego, jest wśród respondentów bardzo mocno zakorzeniona – można domniemywać, iż wiele naturalnych wahań poziomu życia ankietowanych osób i ich rodzin jest przypisywanych temu globalnemu zjawisku.

LITERATURA

- [1] Aczel A.D., *Statystyka w zarządzaniu*, PWN, Warszawa 2000
- [2] Kędra J., *Attitudes towards global economic crisis on example of selected inhabitants of Podkarpacie* [w:] Kitowski J. (red.), *Countries of Central and Eastern Europe versus global economic crisis*, Geopolitical Studies vol. 15, Warszawa 2009
- [3] Nawrot W., *Globalny kryzys finansowy XXI wieku*, CeDeWu 2009
- [4] *Skutki kryzysu – opinie Polaków, Czechów, Węgrów i Słowaków*, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2009
- [5] Szul R., *Crisis, the world political and economic system and economic theories* [w:] Kitowski J. (red.), *Countries of Central and Eastern Europe versus global economic crisis*, Geopolitical Studies vol.15, Warszawa 2009
- [6] *Zaufanie do banków na początku kryzysu finansowego*, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2009

ATTITUDE OF THE INHABITANTS OF THE PODKARPACKIE VOIVODESHIP TOWARDS GLOBAL ECONOMIC CRISIS

In the article there have been presented the results of the opinion polling concerning the influence of the financial crisis on the life quality of the inhabitants of the Podkarpackie Voivodeship. The data collected during the research was extensively statistically analysed with the application of the methods of the descriptive statistics as well as the statistical inference. On the basis of the obtained results it concluded that the financial crisis influenced personally every second respondent, thus it was reflected mainly by the costs of living as well as an increase in incomes.